

Handleiding zorgvuldig onderhoud
Waterschap Rijn en IJssel

Uitvoering van
onderhoudswerkzaamheden binnen het
kader van de Wet natuurbescherming

Titel rapport	: Handleiding zorgvuldig onderhoud Waterschap Rijn en IJssel
Onderwerp	: Vertaling landelijke gedragscode naar werkwijze WRIJ
Versie	: 2
Status	: Definitief
Datum	: 28 september 2020 (8-2-2021)
Projectnummer	:
Opgesteld door	: Hannie ter Maat i.s.m. Gerben Houwers, Jan Polman, Matthijs de Vos

Inhoudsopgave

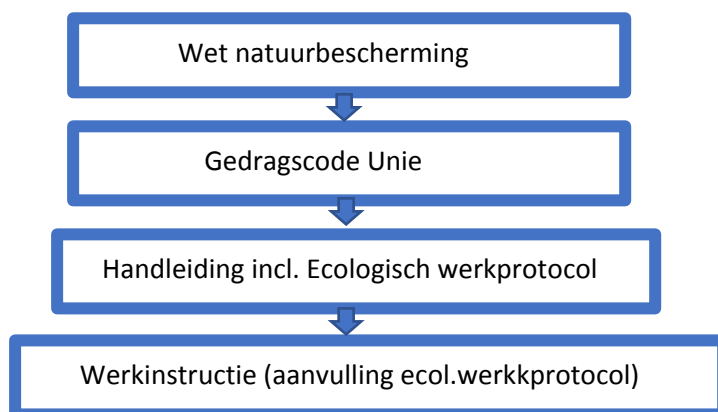
1 Inleiding.....	3
1.1 Aanleiding	3
1.2 Leeswijzer handleiding	3
2 Bescherming van natuur	4
2.1 Natuurwetgeving	4
3 Doelgroepen en taken.....	6
3.1 Werkvoorbereiding	6
3.2 Realisatie	6
3.3 Directie en toezicht	6
3.4 Bestrijding muskus- en beverratten.....	7
3.5 Overlast door beschermde soorten	7
3.6 Deskundigheid.....	7
3.7 Doorwerking naar derden.....	7
4 Zorgvuldig onderhouden.....	8
4.1 Risicoanalyse	8
4.2 Ecologische werkprotocollen	8
A. Ecologisch werkprotocol – maaien van wateren incl. onderhoudspaden.....	9
4.3 Toezicht op de uitvoering	25
4.4 Omgang met invasieve exoten.....	25
4.5 Doorgeven beschermde soorten	25
4.6 Wijzigingen ecologische werkprotocollen	26
Bijlage 1 Verschillen ten opzichte van de vorige gedragscode (veldgids)	27
Bijlage 2 Specificatie soortbescherming	28
Bijlage 3 Beschermde soorten	29
Bijlage 4 Werk-/Afwijkingenformulier	30
Bijlage 5. Opvang van (gewonde) vogels en zoogdieren en omgang dode dieren	31

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De Wet natuurbescherming heeft gevolgen voor het beheer en onderhoud van waterlopen, waterkeringen en landschapselementen. Om de organisatie van het beheer en onderhoud te vergemakkelijken heeft de Unie van Waterschappen de Gedragscode Wet natuurbescherming voor Waterschappen ontwikkeld voor het wettelijke onderdeel Soortbescherming. Deze gedragscode biedt voor onderhoudswerkzaamheden een vrijstelling van de wettelijke verboden, mits er conform de gedragscode wordt gewerkt. Het college van D&H heeft de gedragscode van de Unie van Waterschappen op 19 november 2019 vastgesteld. Daarmee is besloten bestendig beheer en onderhoud uit te voeren binnen de kaders van de landelijke gedragscode.

Voor de organisatie specifieke uitvoering van het beheer en onderhoud dient de gedragscode per werkzaamheid te worden uitgewerkt in een zogenaamd “ecologisch werkprotocol”. Waterschap Rijn en IJssel heeft een set met ecologische werkprotocollen uitgewerkt in deze handleiding. Daardoor ontstaat er een zorgvuldige borging tussen wet en praktijk (zie onderstaand schema).

In het verleden heeft het waterschap ook het zorgvuldig onderhoud uitgevoerd op basis van een gedragscode en de Veldgids bestendig beheer en onderhoud. Een toelichting op de verschillen tussen heden en verleden is te vinden in bijlage 1. Meer diepgang is te vinden in de Gedragscode van de Unie van Waterschappen dd. 22 januari 2019: <https://www.uvw.nl/publicatie/gedragscode-wet-natuurbescherming-voor-waterschappen-2019/>

1.2 Leeswijzer handleiding

Hoofdstuk 2 gaat in op de wet en de doorvertaling naar deze handleiding. Dit hoofdstuk is vooral van belang voor de werkvoorbereiders. Hoofdstuk 3 beschrijft de werkwijzen voor het aantoonbaar zorgvuldig uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden. Dit hoofdstuk is speciaal bedoeld voor de personen die onderhoudswerkzaamheden verrichten, maar ook van belang voor de werkvoorbereiders. In hoofdstuk 4 staan de ecologische werkprotocollen omschreven. Dit wordt gebruikt in de werkvoorbereiding en bij de uitvoering. Ook de registratie en toezicht wordt hierin behandeld.

2 Bescherming van natuur

De handleiding vormt een praktische uitwerking van de bescherming van natuur in Nederland. Er zijn 2 sporen van natuurbescherming:

- Natuurwetgeving (Wet natuurbescherming)
- Natuurbeleid (rode lijst, Natuurnetwerk Nederland)

In de volgende paragrafen volgt een toelichting voor de natuurwetgeving. Voor beheer en onderhoud kan in de praktijk nog meer regelgeving gelden, bijvoorbeeld de Kaderrichtlijn Water en/of de gemeentelijk APV.

2.1 Natuurwetgeving

Natuurwetgeving in Nederland bestaat sinds 1 januari 2017 uit de Wet natuurbescherming (Wnb). In deze paragraaf volgt een beknopte toelichting over de volgende onderwerpen uit de Wnb:

- Gebiedsbescherming
- Bescherming houtopstanden
- Soortbescherming
- Zorgplicht

2.1.1 Gebiedsbescherming

Het doel van dit onderdeel is de instandhouding van (Europees) beschermde leefgebieden, de Natura 2000-gebieden. In het beheergebied van waterschap Rijn en IJssel liggen verschillende Natura 2000-gebieden.

Het uitgangspunt van de wet is “Nee, tenzij”. Activiteiten met een schadelijk effect op deze Natura 2000-gebieden zijn in principe verboden. Het uitvoeren van regulier beheer en onderhoud, opgenomen in de beheerplannen, levert in principe geen negatieve effecten op de Natura 2000 doelen (niet vergunningplichtig). Voor overige onderhoudswerkzaamheden geldt mogelijk een vergunningplicht (aanvragen bij de provincie).

Per gebied zijn Natura 2000 doelsoorten aangewezen. Binnen dit gebied zijn deze soorten wettelijk beschermd.

2.1.2 Bescherming houtopstanden (voorheen boswet)

Het doel van dit onderdeel is de instandhouding van het areaal bos en landschappelijke beplantingen. Het uitgangspunt van de wet is “Niet vellen van houtopstanden, tenzij”. Indien er toch moet worden gekapt en de beplanting ligt buiten de gemeentelijke “bebouwde kom houtopstanden”, geldt een meldplicht bij de provincie en moet een beplanting opnieuw worden ingeplant (herplantplicht of compensatieplicht).

Voor het reguliere onderhoud aan houtige beplantingen zoals snoeien, dunnen en het afzetten van knotwilgen of hakhout (inclusief berken- en wilgenbroekbos) geldt geen meldplicht. De houtopstand blijft namelijk behouden.

2.1.3 Soortbescherming (voorheen Flora en faunawet)

Soorten die van nature in ons land thuishoren vormen samen de Nederlandse biodiversiteit. De essentie is behoud en indien nodig, herstel van deze biodiversiteit. Daarvoor zijn specifiek beschermde soorten aangewezen, dit zijn:

- Alle van nature in Nederland voorkomende zoogdiersoorten (behalve zwarte rat, bruine rat, huismuis en mol).
- Alle van nature op het grondgebied van de Europese Unie voorkomende vogelsoorten.
- Alle van nature in Nederland voorkomende amfibieën- en reptielensoorten.
- Enkele van nature in Nederland voorkomende vissoorten (uitgezonderd de soorten die in de Visserijwet staan).
- Enkele van nature in Nederland voorkomende vlindersoorten, libellen, kevers, schaal- en weekdieren.
- Een aantal zeldzame van nature in Nederland voorkomende plantensoorten.

De bescherming is geregeld in de vorm van verbodsbepalingen, zie ook bijlage 2. Het uitgangspunt is “Nee, tenzij”. Activiteiten met een schadelijk effect op wettelijk beschermde soorten zijn in principe verboden. De verboden zijn niet van toepassing op handelingen die aantoonbaar worden uitgevoerd volgens een door de Minister goedgekeurde gedragscode zoals de gedragscode van de Unie van Waterschappen.

De volledige lijst met wettelijk beschermde soorten is opgenomen in de gedragscode van de Unie van Waterschappen (<https://www.uvw.nl/publicatie/gedragscode-wet-natuurbescherming-voor-waterschappen-2019/>).

In bijlage 3 wordt kort toegelicht welke soortgroepen beschermd zijn. Op de tablets van de unit onderhoud zijn de voorkomende beschermde soorten in kaart gebracht.

2.1.4 Zorgplicht

Aanvullend op de gebiedsbescherming en soortbescherming geldt altijd de zorgplicht. Deze zorgplicht houdt in dat menselijk handelen geen nadelige gevolgen mag hebben voor Natura 2000-gebieden en alle in het wild levende flora en fauna en hun leefgebied.

In de praktijk betekent de zorgplicht in eerste instantie schade aan Natura 2000-gebieden en in het wild levende soorten voorkómen. Lukt dat om de een of andere reden niet, dan geldt beperken van de schade. Voor dit beperken is het bij beschermde soorten noodzakelijk dat er aantoonbaar zorgvuldig wordt gehandeld. Daarvoor is de inzet van de gedragscode noodzakelijk en dient er conform deze handleiding te worden gewerkt (zie voorbeeld).

Voorbeeld: Baggeren

In een waterloop leven jaarrond grote modderkruipers. Tijdens het baggeren kan niet 100% worden voorkomen dat er enkele individuen worden gedood. Baggeren is noodzakelijk vanwege de primaire taken van het waterschap, tevens wordt door het baggeren het watermilieu voor de soort behouden. Het baggeren moet dus zorgvuldig worden uitgevoerd door het doden van de individuen te beperken en het leefgebied zoveel mogelijk te behouden. Om dit werk te kunnen uitvoeren is de gedragscode en het bijbehorende werkprotocol uit deze handleiding noodzakelijk als juridische borging van de wettelijke soortbescherming.

De zorgplicht van inheemse overige soorten wordt ingevuld door in het hele werkgebied van WRIJ de ‘algemene maatregelen’ van de ecologische werkprotocollen uit te voeren.

3 Doelgroepen en taken

Het beheer en onderhoud wordt uitgevoerd door diverse betrokkenen. In dit hoofdstuk is de taakverdeling voor het zorgvuldig handelen uitgewerkt.

3.1 Werkvoorbereiding

De werkvoorbereiders (bedrijfsbureau/specialisten/uitvoerders) bepalen welke werkzaamheden wanneer uitgevoerd moeten worden en door wie (eigen personeel of derden). De ecologische werkprotocollen uit deze handleiding vormen de basis voor werkzaamheden. Informatie uit de soortenkaarten wordt gebruikt. Tijdens de voorbereiding worden belangrijke keuzes gemaakt ten aanzien van zorgvuldig handelen:

- Onderhoudsfrequenties
- Fasering en bewerkingspercentages
- Planning onderhoudsmomenten

De details en keuzes worden verwerkt in een werkopdracht, contract of aangepaste werkinstructie. Deze stukken worden overgedragen aan de uitvoerende partij: de eigen buitendienst of derden.

3.2 Realisatie

De medewerkers dragen zorg voor het zorgvuldig uitvoeren van werkzaamheden op plaatsen met beschermde soorten. Het betreft medewerkers werkzaam bij de unit Onderhoud (de buitendienst) van het waterschap of (medewerkers van) aannemers, loonwerkers of inhuurkrachten. Voor het zorgvuldig handelen worden de volgende informatiebronnen gehanteerd:

1. De actuele gedragscode (op tablet)
2. Deze handleiding (op tablet)
3. (Maai)onderhoudskaart (op tablet)
4. Kaart met te beschermen soorten (op tablet)
5. Afwijkingenformulier voor het registreren van afwijkingen t.o.v. het ecologisch werkprotocol/werkinstructie (op tablet)
6. Bewijs van deelname aan de instructiebijeenkomst 'Werken met de gedragscode Wet natuurbescherming'
7. App voor het doorgeven van invasieve soorten

Deze informatie dient op de werklocatie aanwezig te zijn en gebruikt te worden.

3.3 Directie en toezicht

De uitvoerders zijn de directie tijdens de uitvoering. Als er door bepaalde omstandigheden van een werkprotocol afgeweken moet worden, dient de medewerker dit in ieder geval te overleggen met de uitvoerder en specialist ecologie en de uitkomst hiervan vastgelegd te worden op het 'werk-/afwijkingen formulier'. Ook ontvangen de ecologen nieuwe soortinformatie uit het veld. Deze informatie wordt verwerkt in de NDFF.

De uitvoerders zijn ook het aanspreekpunt voor derden (o.a. handhavers) met betrekking tot het zorgvuldige handelen.

3.4 Bestrijding muskus- en beverratten

Muskus- en beverratbestrijders hebben in de dagelijkse praktijk te maken met wettelijk beschermde soorten en gebieden. Voor hen is een specifiek werkprotocol door de Unie van Waterschappen gemaakt, zie: <https://www.wrij.nl/thema/kennis-informatie/waterthema-0/waterveiligheid/muskusratten/>

3.5 Overlast door beschermde soorten

Er kan ook overlast ontstaan door beschermde soorten zoals de bever en de das. Voor deze soorten wordt gewerkt aan een generieke ontheffing voor het hele waterschapsgebied, zodat indien nodig soorten bijvoorbeeld verjaagd kunnen worden op een toegestane manier en er niet per geval een ontheffing aangevraagd hoeft te worden. Dit staat echter geheel los van de maatregelen in deze handleiding.

3.6 Deskundigheid

Indien er beschermde soorten aanwezig zijn op de werklocatie(s) eist de Rijksoverheid de inzet van ecologisch deskundigen in het werkproces. Deze deskundigheid is variabel aanwezig bij de medewerkers afhankelijk van hun functie. Naast de ecologen als 'ecologisch deskundigen' wordt verder binnen het waterschap ecologische kennis uitgebreid door alle betrokken medewerkers een instructie te geven. Tijdens de instructie krijgen alle medewerkers die buiten werken uitleg over de ecologische werkprotocollen, soorten waar rekening mee gehouden moet worden en periodes waarin gewerkt mag worden. Ook het omgaan met afwijkingen en nieuwe soorten wordt behandeld. Medewerkers die deel hebben genomen aan de instructiebijeenkomsten krijgen een certificaat als bewijs. Jaarlijks worden de instructiebijeenkomsten herhaald.

3.7 Doorwerking naar derden

Het waterschap zorgt ervoor dat partijen die in opdracht van het waterschap werken (bijv. aannemers, Agrarische natuurverenigingen (ANV's) op de hoogte zijn van de ecologische werkprotocollen en de werkwijze door voorlichting en gegevens te verstrekken. De opdrachtnemers zijn zelf verantwoordelijk zich aan de wet te houden.

De Gedragscode heeft geen doorwerking naar derden (bijv. pachters of vergunninghouders). Gebruikers van waterschapsterreinen of vergunninghouders zijn er zelf voor verantwoordelijk dat zij zich aan de wet houden. Dat wil zeggen dat zij dienen te handelen conform een goedgekeurde gedragscode, of dat zij beschikken over een ontheffing van de provincie, wanneer beschermde soorten in het geding zijn.

Het waterschap kan op grond van de Keur een onderhoudsplicht aan derden opleggen en bevordert daarbij het gebruik van de Gedragscode. De onderhoudsplichtige kan dus gebruik maken van de Gedragscode van de Unie. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt echter wel volledig bij de onderhoudsplichtige.

4 Zorgvuldig onderhouden

4.1 Risicoanalyse

Het schema in onderstaande figuur geeft per type werkzaamheden (A-H) de mogelijke risico's op een overtreding van de verboden uit de Wet natuurbescherming weer op jaarbasis. In deze figuur zijn ook de uitvoeringsperioden van de verschillende soorten werkzaamheden (protocollen) opgenomen zodat er inzicht ontstaat in de mate van risico's op een bepaald uitvoeringsmoment.

Maatregel	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec
A. Maaien van wateren incl. onderhoudspaden		2						1				
B. Maaien van bermen, dijken en gazons		2						1				2
C. Baggeren en herstellen wateren	1					2					1	
D. Snoeien en dunnen van opgaande beplanting		1				2					1	
E. Onderhoud waterkeringen en herprofilering van droge oevers en kaden		1				2					1	
F. Begrazen						1						
G. Onderhoud verhardingen						1						
H. Zorgvuldig handelen bij het vangen van muskus- en beverratten						1						

1	een bepaalde uitvoeringsperiode in het ecologisch werkprotocol
	weinig risico; lage kans op doden/beschadigen/verstoren van dieren en voortplantingslocaties en schade aan planten
	enkele risico's; kans op beschadigen/verstoren bewoonde nesten, doden jonge vogels, amfibieën, vissen en insecten, en beschadigen/verstoren voortplantingslocaties van zoogdieren, vissen, reptielen, amfibieën en insecten en beschadigen planten
	veel risico's; veel kans op beschadigen/verstoren bewoonde nesten, doden jonge vogels, amfibieën, vissen en insecten en beschadigen/verstoren voortplantingslocaties van zoogdieren, vissen, reptielen amfibieën en insecten en beschadigen planten

4.2 Ecologische werkprotocollen

Deze paragraaf is de vereiste uitwerking van hoofdstuk 4 van de gedragscode van de Unie van Waterschappen: de ecologische werkprotocollen. Er zijn acht werkprotocollen opgesteld voor onderstaande werkzaamheden (maatregelen):

- Maaien van wateren incl. onderhoudspaden
- Maaien van bermen, dijken en gazons
- Baggeren en herstellen van wateren
- Snoeien en dunnen van opgaande beplanting
- Onderhoud waterkeringen en herprofilering van droge oevers en kaden
- Begrazen
- Onderhoud verhardingen
- Zorgvuldig handelen bij het vangen van muskus- en beverratten

Wanneer afgeweken wordt van het ecologisch werkprotocol moet dit vastgelegd worden in het werk-/afwijkingenformulier. Deze staat op de tablet, een voorbeeld van de in te vullen vakken is opgenomen als bijlage 4. De uitvoerder zorgt dat dit formulier bij het bedrijfsbureau ingediend wordt waarna deze opgeslagen wordt en bewaard t.b.v. eventuele controle.

A. Ecologisch werkprotocol – maaien van wateren incl. onderhoudspaden	
<i>Werkzaamheden vallend onder dit protocol</i>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Maaien van watergangen/vijvers</i> – <i>Maaien van taluds en (natuurvriendelijke) oevers</i> – <i>Maaien van onderhoudspaden</i> – <i>Maaien van ruigtes en uiterwaarden</i> – <i>Beheer en onderhoud aan natuurvriendelijke oevers</i> – <i>Het op de kant brengen van water-/oeverbegroeiing en het afvoeren</i>
Algemene maatregelen (gelden voor het gehele gebied)	
<i>De algemene maatregelen gelden voor het hele gebied, dus ook waar geen beschermde soorten voorkomen (algemene zorgplicht Wet Natuurbescherming).</i>	
Vorbereiding	Voorafgaand aan de maaiwerkzaamheden wordt door de ecooloog een QuickScan uitgevoerd. Hieruit komt naar voren op welke locaties beschermde soorten voorkomen. De onderhoudsmedewerkers worden in een instructiebijeenkomst op de hoogte gebracht van de gewenste werkwijze volgens de gedragscode.
Keuze onderhoudsstrategie	Waterschap Rijn en IJssel heeft voor de habitatbenadering gekozen. Hierdoor mag jaarrond gewerkt worden mits in het groeiseizoen (tot 1 oktober) 1 talud en 25% van de watervegetatie blijft staan. Op basis hiervan zijn onderhoudsprofielen opgesteld (zie figuur 2). M.u.v. profielen 1d en 3 wordt voldaan aan de habitatbenadering. Profiel 1d is met name van toepassing op ‘overstortsloten’. De kwaliteit van deze sloten is laag. Hier komen geen beschermde soorten voor. De watergangen die onder de profielen 3 vallen zijn kleine watergangen die vrijwel allemaal jaarlijks droog vallen. Hierdoor komen er geen beschermde watergebonden soorten voor. Waar wel beschermde soorten voorkomen worden passende maatregelen genomen en/of pas gemaaid na 1 oktober.
Werkwijze algemeen	<p>Minimaal 25% van de watervegetatie wordt gespaard bij brede watergangen met >1,25 m bodembreedte.</p> <p>Doodlopende waterhoudende watergangen worden stroomafwaarts gemaaid, zodat dieren kunnen wegvluchten.</p> <p>Er wordt gestopt met de werkzaamheden bij een watertemperatuur boven de 25°C en bij een gesloten ijsdek. Het werk wordt hervat nadat het ijsdek 3 dagen verdwenen is. Bij twijfel wordt overlegd met de ecooloog.</p> <p>De machinist let vanuit de machine goed op alarmerende vogels, nesten, vissen in de korf/op de kant, amfibieën, vluchtende dieren en signalen als hopen takken, omgeknaagde bomen, gaten in de grond en onderneemt actie om nadelige gevolgen te beperken/voorkomen. Bij twijfel wordt een ecooloog geraadpleegd.</p> <p>In het broedseizoen in stedelijk gebied en bij het maaien van rietkragen wordt vooraf lopend gecontroleerd op</p>

	<p>broedende vogels. Bevindingen worden vastgelegd op het werkformulier.</p> <p>Insporing (> 5 cm) en beschadigingen aan de omgeving wordt voorkomen.</p> <p>Er wordt gebruik gemaakt van de bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen.</p> <p>Het werk wordt uitgevoerd tijdens de daglicht-periode, om verstoring door verlichting te voorkomen.</p> <p>Dood hout in beken blijft liggen tenzij er zwaarwegende peiltechnische redenen zijn om het te verwijderen.</p> <p>Bij smalle paden blijft maaisel liggen. Maaisel wat op brede paden is gedeponeerd blijft 48-96 uur liggen, zodat amfibieën terug naar het water kunnen vluchten. Maaisel na 48-96 uur verwijderen (in stedelijk gebied mag waar weinig ruimte is maaisel gelijk afgevoerd worden).</p>
Uitzonderingen	De bodem van drooggevallen watergangen kan volledig gemaaid worden.
Periode van maaien watergang: 1 mei – 31 december	Maaien buiten deze periode alleen indien dit peiltechnisch nodig is en wordt geregistreerd in de tablet/op het afwijkingenformulier (zie bijlage 4).
Streefbeeld moeras- en rietoever	Deze rietzones worden tussen 1 september – eind februari gemaaid.
Periode van maaien onderhoudspad/boventalud	<p>Smalle paden kunnen onbeperkt gemaaid worden gezien de beperkte ecologische waarde, het voorkómen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • van beperkt zicht op het werk, • dat jonge reeën daar gaan liggen, • van broedsels. <p>Brede onderhoudspaden (> 3 m) maaien vanaf 1 september bij 1x maaien, vanaf 15 juni bij 2x maaien.</p> <p>Boventalud (tussen pad en aanliggende eigenaar) maaien na 1 september. Bij ruigte/houtige opslag max. 33% en dit tussen november en februari verwijderen, bij EVZ's niet klepelen.</p>

Soortspecifieke maatregelen (waar beschermde soorten voorkomen)

De soortspecifieke maatregelen worden toegelicht door een ecooloog tijdens een instructiebijeenkomst. De onderhoudsmedewerkers hebben op de tablet de maaikaart met de maaiprofielen/maaibewegingen en een kaart met locaties van beschermde soorten. Wanneer de onderhoudsmedewerker het niet vertrouwt, wordt de ecooloog om advies gevraagd. Nieuwe verblijfplaatsen worden gemeld aan de ecooloog.

Vogels (alle vogels zijn beschermd)	Bij constatering van in gebruik zijnde nesten (ook buiten het broedseizoen) worden deze minimaal verstoord. Minimaal 5 m afstand houden. Ligt een nest in het rijspoor dan wordt het nest met een grote pluk gras aangepakt en verplaatst tot naast het pad.
Beschermde zoogdieren	Werkzaamheden binnen 20 m van een bewoonde bever-, das- of otterburcht of oeverhol worden zoveel mogelijk uitgevoerd buiten de kraamperiode (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december) en altijd in overleg met een ecooloog. Dit geldt niet voor voorbijgaande maaibewegingen op het water of aan de overzijde van het water. Is de oever leefgebied van waterspitsmuis of noordse woelmuis deze niet beschadigen en jaarrond 50% van oevervegetatie laten staan. Maaisel afvoeren.
Beschermde vissen (met name Grote modderkruiper, Beekprik, Beekdonderpad)	Jaarrond blijft 25% van de watervegetatie staan. Bij het maaien met een korf wordt de korf ruim voordat deze bij het talud van de kraan is, omhoog gehaald zodat de vissen kunnen ontsnappen, zie figuur 1. Komt er toch een grote modderkruiper op de kant, dan zet de machinist deze terug in het water. Bodem (zand en slib) ongemoeid laten.
Beschermde amfibieën (met name kamsalamander, boomkikker, poelkikker en heikikker)	De bodem rond voortplantingsplaatsen wordt niet beschadigd en dichtgereden.
Beschermde reptielen (ringslang)	De broedhoop van de ringslang wordt niet beschadigd. Onderhoud aan broedhoop tussen half april en eind mei of in oktober. Maaisel niet in de oever deponeren.
Beschermde weekdieren en insecten (platte schijfhoren, brede geelrand- en gestreepte waterroofkever, beschermde libellen en vlinders)	Schonen van 1 oktober -1 december (m.u.v. locaties beekrombout, de larve leeft overdag in de bodem). Vaste bodem ongemoeid laten. Jaarrond 25% van de watervegetatie laten staan.
Beschermde planten	Maaien na zaadzetting. Beschadiging van de groeiplaatsen wordt vermeden. Maaisel wordt niet gedeponerd op groeiplaatsen van beschermde plantensoorten. Waar krabbenscheer groeit, wordt een minimale hoeveelheid van deze plant verwijderd, niet meer dan 50%.

Figuur 1.

Voordat de korf bij de oever is wordt de korf omhoog gehaald zodat vis en ander waterleven kan ontsnappen en niet in de korf komt.

Figuur 2: maaiprofielen dd. 5 mei 2020

	Periode 1 mei - 14 juli	Periode 15 juli - 31 augustus	Periode 1 september - 31 december
1A. Regionaal belang / Optimaal natuurlijk - nat profiel jaarrond > 60% schoon en 25% begroeiing laten staan - taluds laten staan tot najaar - één talud laten staan tot volgend jaar	 = maaien - - - optioneel maaien om het streefpercentage te behalen		
1B. Regionaal belang / Goed natuurlijk - nat profiel jaarrond > 60% schoon en 25% begroeiing laten staan - één talud laten staan tot 1 september			
1C. Regionaal belang / Basis natuurlijk - nat profiel jaarrond > 60% schoon en 25% begroeiing laten staan - één talud laten staan tot 15 juli			
1D. Regionaal belang / Niet natuurlijk - nat profiel jaarrond > 60% schoon			
2A. Lokaal belang / Optimaal natuurlijk - nat profiel jaarrond > 40% schoon en 25% begroeiing laten staan - taluds laten staan tot najaar - één talud laten staan tot volgend jaar - grens smal / breed: 1,25 m bodembreedte	 = maaien - - - optioneel maaien om het streefpercentage te behalen	geen handelingen	- smalle watergangen: helemaal schoon - brede watergangen:
2B. Lokaal belang / Goed natuurlijk - nat profiel jaarrond > 40% schoon - één talud laten staan tot 1 september - grens smal / breed: 1,25 m bodembreedte			- smalle watergangen: helemaal schoon - brede watergangen:
2C. Lokaal belang / Basis natuurlijk - nat profiel jaarrond > 40% schoon - één talud laten staan tot 15 juli - grens smal / breed: 1,25 m bodembreedte			- smalle watergangen: helemaal schoon - brede watergangen:
3A. Beperkt belang / Optimaal natuurlijk - nat profiel jaarrond > 10% schoon - taluds laten staan tot najaar	geen handelingen	geen handelingen	
3B. Beperkt belang / Goed natuurlijk - nat profiel jaarrond > 10% schoon - één talud laten staan tot 1 september		geen handelingen	
3C. Beperkt belang / Basis natuurlijk - nat profiel jaarrond > 10% schoon - één talud laten staan tot 15 juli			

B. Ecologisch werkprotocol – maaien van bermen, dijken en gazons	
<i>Werkzaamheden vallend onder dit protocol</i>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Maaien van bermen</i> – <i>Maaien van dijken en kaden</i> – <i>Maaien van gazons</i> – <i>Maaien van rietland</i> – <i>Maaien van overige waterschapsterreinen</i>
Algemene maatregelen (gelden voor het gehele gebied)	
<i>De algemene maatregelen gelden voor het hele gebied, dus ook waar geen beschermde soorten voorkomen (algemene zorgplicht Wet Natuurbescherming).</i>	
Vorbereiding	<p>Voorafgaand aan de maaiwerkzaamheden wordt door de ecooloog een quickscan uitgevoerd. Hieruit komt naar voren op welke locaties beschermde soorten voorkomen. Er volgt een werkinstructie. Deze wordt gedeeld met de onderhoudsmedewerkers.</p> <p>Tijdens de maaiwerkzaamheden moet altijd een visuele inspectie plaatsvinden.</p>
Keuze onderhoudsstrategie	<p>Waterschap Rijn en IJssel heeft voor de habitatbenadering gekozen. Hierdoor mag jaarrond gewerkt worden onder voorwaarde dat 50% van het areaal in het groeiseizoen blijft staan. Maaisel afvoeren na 48-96 uur.</p> <p>Wegbermen tot 2 m breed zijn 'ongeschikt' voor broedende vogels.</p> <p>Daarnaast zijn er locaties waar gazonbeheer toegepast wordt. Hier komen geen beschermde soorten voor.</p>
Werkwijze algemeen	De machine en rijsnelheid wordt zo afgesteld dat dieren zoveel mogelijk kunnen vluchten. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen.
	De machinist let vanuit de machine goed op alarmerende vogels, nesten, amfibieën, vluchtende dieren en signalen als hopen takken, omgeknaagde bomen, gaten in de grond en onderneemt actie om nadelige gevolgen te beperken/voorkomen. Bij twijfel wordt een ecooloog geraadpleegd.
	Bij het afzetten van maaisel wordt rekening gehouden met beschermde soorten.
	Insporing (>5 cm) en beschadigingen aan de omgeving wordt voorkomen.
	Het werk wordt uitgevoerd tijdens de daglicht-periode, om verstoring door verlichting te voorkomen.
Periode van maaien grasvegetatie: 15 mei – 1 november	In deze periode worden in verschillende tijdvakken delen van keringen gemaaid. Bermen en gazons mogen jaarrond gemaaid worden.
Periode van maaien streefbeeld moeras- en rietoever: 1 september-eind februari	Rietzones worden tussen 1 september en eind februari gemaaid. Bij wens behoud/uitbreiding riet, wordt riet boven water afgemaaid.

Soortspecifieke maatregelen (waar beschermde soorten voorkomen)	
<p><i>De soortspecifieke maatregelen worden toegelicht door een ecooloog tijdens een instructiebijeenkomst. De onderhoudsmedewerkers hebben op de tablet de maaikaart met te maaien trajecten en een kaart met locaties van beschermde soorten. Wanneer de onderhoudsmedewerker het niet vertrouwt, wordt de ecooloog om advies gevraagd. Nieuwe verblijfplaatsen worden gemeld aan de ecooloog.</i></p>	
Vogels (alle vogels zijn beschermd)	<p>Bij constatering van in gebruik zijnde nesten (ook buiten het broedseizoen) worden deze minimaal verstoord. Minimaal 5 m afstand houden.</p> <p>Ligt een nest in het rijspoor en kan men niet uitwijken, dan wordt het nest met een grote pluk gras aangepakt en verplaatst tot naast het pad.</p>
Beschermde zoogdieren	<p>Werkzaamheden binnen 20 m van een bewoonde bever-, das- of otterburcht of oeverhol worden uitgevoerd buiten de kraamperiode (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december) en altijd in overleg met een ecooloog.</p>
Beschermde amfibieën	<p>Op plaatsen waar de rugstreeppad voorkomt wordt de maaiperiode in overleg met een ecooloog vastgesteld.</p> <p>5 m rondom voortplantingsplaatsen van amfibieën wordt de bodem niet beschadigd en alleen bij droog weer gemaaid. Maaihoogte minimaal 10 cm en een machine toepassen die weinig aanzuigt.</p>
Beschermde reptielen (ringslang)	<p>De broedhoop van de ringslang wordt niet beschadigd. Minimaal 5 m afstand houden.</p>
Beschermde insecten	<p>Maaien bij beschermde insecten tussen 1 september-1 april. Minimaal 25% van de vegetatie sparen, met name bij waardplanten.</p>
Beschermde planten	<p>Maaien na zaadzetting. Beschadiging van de groeiplaatsen wordt vermeden.</p>

C. Ecologisch werkprotocol - baggeren en herstellen van wateren	
<i>Werkzaamheden vallend onder dit protocol</i>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Onderhoudsbaggeren van wateren, vijvers, poelen, etc.</i> – <i>Het verwijderen van zandkoppen in de watergang</i> – <i>Het uitbaggeren van zandvangen</i> – <i>Herstellen van profiel volgens afgesproken maatvoering (legger of projectplan)</i> – <i>Doorspuiten van duikers</i> – <i>Herstel van beschoeiingen</i>
Algemene maatregelen (gelden voor het gehele gebied)	
<i>De algemene maatregelen gelden voor het hele gebied, dus ook waar geen beschermde soorten voorkomen (algemene zorgplicht Wet Natuurbescherming).</i>	
Vorbereiding	Voorafgaand aan de baggerwerkzaamheden wordt door de ecooog een quickscan uitgevoerd. Hieruit komt naar voren op welke locaties beschermde soorten voorkomen. Er volgt een werkinstructie. Deze wordt gedeeld met de onderhoudsmedewerkers.
Werkwijze algemeen	Binnen een stuwband wordt 25% van het sediment op de waterbodem gespaard.
	Doodlopende watergangen worden stroomafwaarts gebaggerd, zodat dieren kunnen wegvluchten.
	Er wordt contact opgenomen met de ecooog bij een watertemperatuur boven de 20°C om te bepalen of er doorgewerkt kan worden. Er wordt gestopt met werken bij een gesloten ijsdek. Het werk wordt hervat nadat het ijsdek 3 dagen verdwenen is. Bij twijfel wordt overlegd met de ecooog.
	De machinist let vanuit de machine goed op alarmerende vogels, nesten, vissen, amfibieën, vluchtende dieren en signalen als hopen takken, omgeknaagde bomen, gaten in de grond. De machinist onderneemt actie om nadelige gevolgen te beperken/voorkomen. Bij twijfel wordt overlegd met een ecooog.
	Insporing (>5 cm) en beschadigingen aan de omgeving wordt voorkomen.
	Er wordt gebruik gemaakt van de bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen.
	Er wordt gewerkt tijdens de daglichtperiode, zodat verstoring door verlichting voorkomen wordt.
	Baggeren en herstelwerk in het natte profiel gebeurt bij voorkeur in deze periode. Afwijken in overleg met ecooog.
	Bagger dat die op de kant is gedeponneerd blijft zo mogelijk 48-96 uur liggen, zodat amfibieën terug naar het water kunnen vluchten.
Voorkeursperiode: 1 september tot 1 maart	Drooggevalen watergangen kunnen jaarrond en volledig gebaggerd worden, tenzij grote modderkruiper voorkomt.

Soortspecifieke maatregelen (waar beschermde soorten voorkomen)

De soortspecifieke maatregelen worden verwerkt in de werkinstructie bij het baggerplan. Indien het vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is om op locaties met beschermde soorten te werken volgens het baggerplan, wordt advies gevraagd aan een ecooloog. Nieuwe verblijfplaatsen worden gemeld aan de ecooloog.

Vogels (alle vogels zijn beschermd)	Bij constatering van in gebruik zijnde nesten (ook buiten het broedseizoen) wordt minimaal 5 m afstand gehouden.
Beschermde zoogdieren (Bever-, dassen, otterburchten of –oeverholen)	Werkzaamheden binnen de 20 m van een bewoonde bever-, das- of otterburcht of oeverhol worden uitgevoerd buiten de kraamperiode (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december) en altijd in overleg met een ecooloog.
Beschermde vissen (Grote modderkruiper, Beekprik, Beekdonderpad)	25% van de bagger ongemoeid laten. Bij duikers kleiner dan rond 600 mm wordt 10 m voor een duiker gestopt, waarna vanaf de duiker wordt terug gebaggerd. Op locaties waar de grote modderkruiper voorkomt of wordt vermoed dat deze voortkomt wordt gebaggerd tussen 1 september en 31 december en geen baggerpomp gebruikt. Bij voorkomen van de beekprik wordt deze vooraf weggevangen. Overleg met een ecooloog over wijze van uitvoering.
Beschermde amfibieën (met name kamsalamander, boomkikker, poelkikker en heikikker)	In poelen en vijvers waar beschermde amfibieën voorkomen wordt nooit meer dan 50% gebaggerd. De bagger wordt direct nagelopen op beschermde soorten en vervolgens afgevoerd. Vissen worden niet teruggezet in de poel, maar in naastliggende waterhoudende watergangen (exoten afvoeren in overleg met ecooloog).
Beschermde reptielen (ringslang)	Er wordt een beschermingszone van 5 m aangehouden rond de broedhoop van de ringslang. Deze markeren met lint. Wortelkluiten en bladhopen worden gespaard tussen 1 oktober en half april.
Beschermde weekdieren en insecten (platte schijfhoren, brede geelrand- en gestreepte waterroofkever, beschermde libellen en vlinders)	Baggerwerkzaamheden worden hier uitgevoerd in de periode oktober-november. Kan dit niet, dan wordt in overleg met ecooloog een specifieke werkwijze opgesteld.
Beschermde planten	Beschadiging van groeiplaatsen wordt vermeden. Bagger wordt niet gedeponeed op groeiplaatsen van beschermde soorten. Waar krabbenscheer groeit wordt een minimale hoeveelheid van deze plant verwijderd, niet meer dan 50% (en indien wenselijk weer teruggezet).

D. Ecologisch werkprotocol – snoeien en dunnen van opgaande beplanting	
<i>Werkzaamheden vallend onder dit protocol</i>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Snoeien bomen en struiken</i> – <i>Vellen individuele bomen</i> – <i>Dunnen van houtopstanden</i> – <i>Snoeien grote bomen, knotten en kandelaberen</i> – <i>Afzetten hakhout</i> – <i>Versnipperen van snoeihout</i>
<i>Dit protocol geldt met name bij snoeien en dunnen van bomen en takken met een doorsnede van 20 cm of meer, want hier kunnen nesten en holten aanwezig zijn die geschikt zijn als verblijfplaats voor beschermde dieren. Tijdens de werkzaamheden moet verder rekening gehouden worden met verblijfplaatsen van beschermde dieren in houtrillen, houtstronken, burchten, tak- en bladhopen.</i>	
Algemene maatregelen (gelden voor het gehele gebied)	
<i>De algemene maatregelen gelden voor het hele gebied, dus ook waar geen beschermde soorten voorkomen (algemene zorgplicht Wet Natuurbescherming).</i>	
Vorbereiding	De onderhoudsmedewerkers worden in een instructiebijeenkomst op de hoogte gebracht van de gewenste werkwijze volgens de gedragscode. Voorafgaand aan de werkzaamheden moet altijd een visuele inspectie plaats vinden.
Werkwijze algemeen	Insporing (> 5 cm) en beschadigingen aan de omgeving wordt voorkomen, zo nodig door inzet aangepast materieel, rijplaten of andere uitvoeringsdatum. Er wordt zo veel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande wegen en paden.
	Het werk wordt uitgevoerd tijdens de daglicht-periode, om verstoring door verlichting te voorkomen.
	Er wordt indien mogelijk één kant opgewerkt, zodat dieren kunnen wegvluchten.
	De onderhoudsmedewerker let bij de visuele inspectie op verblijfplaatsen van beschermde dieren. Signalen zijn vogelnesten, hopen met takken of bladeren, omgeknaagde bomen, gaten in de grond, hopen en spleten in de boom, vluchtende dieren. Bij twijfel wordt een ecooloog geraadpleegd.
Voorkeursperiode werkzaamheden: tussen 1 september en 15 maart	Snoeien, vellen en dunnen van opgaande beplanting wordt in deze periode uitgevoerd.
Periode 15 maart en 1 september (voortplantingsperiode)	Tussen 15 maart en 1 september wordt in principe niet gezaagd. Er wordt alleen gesnoeid om veiligheidsredenen en waterhuishoudkundige belangen. Overleg met de ecooloog over de werkwijze.
Snoeiafval	Het snoeihout wordt afgevoerd of blijft liggen in de vorm van een takkenril. Geen snippers in de houtopstand achter laten.
	Snoeiafval wordt niet gedeponerd op groeiplaatsen van beschermde plantensoorten.

Soortspecifieke maatregelen (waar beschermde soorten voorkomen)	
<p><i>De soortspecifieke maatregelen worden toegelicht door een ecooloog tijdens een instructiebijeenkomst. De onderhoudsmedewerkers hebben op de tablet een kaart met locaties met beschermde soorten en voeren zelf voorafgaand aan de werkzaamheden een visuele inspectie uit. Bij twijfel wordt een ecooloog geraadpleegd. Nieuwe verblijfplaatsen worden gemeld aan de ecooloog.</i></p>	
Vogels (alle vogels zijn beschermd)	Ook buiten het broedseizoen zijn nesten van roofvogels, uilen, vogelkolonies en sommige andere vogels beschermd (zie bijlage 4 Gedragscode Unie van Waterschappen). Deze nesten worden gespaard en rond deze bomen wordt een beschermingszone van minimaal 1 maal de boomlengte aangehouden. Boom markeren met lint voor aanvang van de werkzaamheden.
Beschermd zoogdieren	Vleermuizen, eekhoorns en boommarters; Bomen met bewoonde hopen of nesten worden gespaard. Is dit niet mogelijk overleg dan met ecooloog. Nestboom markeren met lint voor aanvang werkzaamheden. Bij vermoeden van winterverblijf vleermuis; onderhoud voor 1 november uitvoeren. Vliegroutes van vleermuizen in stand houden.
	Bever-, dassen of otterburchten of -oeverholten; Werkzaamheden worden op een minimale afstand van 20 m van een bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol en buiten de kraamperiodes (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december) uitgevoerd. Kortdurende werkzaamheden binnen deze periode en binnen de 20 m zijn alleen toegestaan na overleg met een ecooloog. Werkzaamheden worden dan zo mogelijk handmatig uitgevoerd. Valrichting van bomen is van de burchtlocatie afgewend.
	Voor situaties waarbij het gedrag en leefwijze van de bever of das de primaire waterschapstaak ondermijnt, moet gebruik worden gemaakt van een beverprotocol en (generieke) ontheffing.
Beschermd amfibieën	Binnen het leefgebied van de boomkikker worden braamstruiken en struwelen behouden.
	Landhabitat van beschermde amfibieën wordt in de winter zo veel mogelijk ontzien, of de werkzaamheden worden handmatig uitgevoerd. Stobben rooien alleen tussen 15 juli en 1 november.
Beschermd reptielen (ringslang)	Er wordt een beschermingszone van 5 m aangehouden rond de broedhoop van de ringslang. Deze markeren met lint.
Beschermd insecten	In overleg met de ecooloog wordt een passende oplossing gezocht.
Beschermd planten	Beschadiging van deze groeiplaatsen wordt vermeden.

E. Ecologisch werkprotocol – onderhoud waterkeringen en herprofilering van droge oevers en kaden	
<i>Werkzaamheden vallend onder dit protocol</i>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Regulier en periodiek onderhoud waterkeringen (anders dan maaien)</i> – <i>Herprofilering van droge oevers, paden en kaden</i> – <i>Herstel rasters</i>
Algemene maatregelen (gelden voor het gehele gebied)	
<i>De algemene maatregelen gelden voor het hele gebied, dus ook waar geen beschermde soorten voorkomen (algemene zorgplicht Wet Natuurbescherming).</i>	
Vorbereiding	De onderhoudsmedewerkers worden in een instructiebijeenkomst op de hoogte gebracht van de gewenste werkwijze volgens de gedragscode. Voorafgaand aan werkzaamheden moet altijd een visuele inspectie plaatsvinden.
Werkwijze algemeen	Insporing (> 5 cm) en beschadigingen aan de omgeving wordt voorkomen, zo nodig door inzet aangepast materieel, rijplaten of andere uitvoeringsdatum. Er wordt gebruik gemaakt van bestaande wegen en paden.
	Het werk wordt uitgevoerd tijdens de daglicht-periode, om verstoring door verlichting te voorkomen.
	Er wordt één kant opgewerkt, zodat dieren kunnen wegvluchten.
	De onderhoudsmedewerker let bij de visuele inspectie op verblijfplaatsen van beschermde dieren. Signalen zijn vogelnesten, hopen met takken of bladeren, omgeknaagde bomen, gaten in de grond, holen en spleten in de boom, vluchtende dieren. De onderhoudsmedewerker onderneemt actie om nadelige gevolgen te beperken/voorkomen. Bij twijfel wordt een ecooloog geraadpleegd.
Voorkeursperiode werkzaamheden	Herstelwerk op het droge vindt lokaal plaats en wordt afhankelijk van voorkomende soorten in de tijd ingepland in overleg met de ecooloog.

Soortspecifieke maatregelen (waar beschermde soorten voorkomen)

De soortspecifieke maatregelen worden toegelicht door een ecooloog tijdens een instructiebijeenkomst. De onderhoudsmedewerkers hebben op de tablet een kaart met locaties met beschermde soorten en voeren zelf voorafgaand aan de werkzaamheden een visuele inspectie uit. Bij twijfel wordt een ecooloog geraadpleegd. Nieuwe verblijfplaatsen worden gemeld aan de ecooloog.

Vogels (alle vogels zijn beschermd)	<p>Bij constatering van in gebruik zijnde nesten (ook buiten het broedseizoen) worden deze minimaal verstoord. Minimaal 5 m afstand van nest houden.</p> <p>Nesten in de categorie 'jaarrond beschermde nesten' zoals nesten van ijsvogels en oeverzwaluwen worden alleen beschadigd als dit noodzakelijke is én er in de omgeving voldoende nestgelegenheid overblijft. Dit wordt in overleg met de ecooloog bepaald.</p> <p>Vegetatie op de waterkeringen kan voor het broedseizoen kort gehouden worden, zodat voorkomen wordt dat vogels gaan broeden. Werkzaamheden kunnen dan in het broedseizoen uitgevoerd worden.</p>
Beschermd zoogdieren (Bever-, dassen, otterburchten of -oeverholen)	<p>Werkzaamheden binnen de 20 m van een bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol, worden uitgevoerd buiten de kraamperiodes (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december) en zijn alleen toegestaan na overleg met een ecooloog. Werkzaamheden worden dan zo mogelijk handmatig uitgevoerd.</p> <p>Voor situaties waarbij het gedrag en leefwijze van de bever of das de primaire waterschapstaak ondermijnt, moet gebruik worden gemaakt van een dassen- en beverprotocol en de (generieke) ontheffing.</p>
Beschermd reptielen (ringslang)	Er wordt een beschermingszone van 5 m aangehouden rond de broedhoop van de ringslang. Deze markeren met lint.
Beschermd insecten	In overleg met de ecooloog wordt een passende oplossing gezocht.
Beschermd planten	Beschadiging van deze groeiplaatsen wordt vermeden.

F. Ecologisch werkprotocol - begrazen	
<i>Werkzaamheden vallend onder dit protocol</i>	– <i>(Tijdelijk) inscharen van vee of begrazing door gehouden dieren</i>
Algemene maatregelen (gelden voor het gehele gebied)	
<i>De algemene maatregelen gelden voor het hele gebied, dus ook waar geen beschermde soorten voorkomen (algemene zorgplicht Wet Natuurbescherming).</i>	
Vorbereiding	Voorafgaand aan het inscharen wordt bekeken of beschermde soorten voorkomen. Dit is niet nodig als het terrein ook in voorgaande jaren op vergelijkbare wijze werd begraasd.
Werkwijze algemeen	Uitrasteren van te beschermen voortplantingslocaties van zoogdieren, amfibieën, reptielen en insecten, en groeiplaatsen van beschermde planten. Hierbij rekening houden met passeerbare rasters voor de beschermde soort.
	Bij begrazing in het broedseizoen (15 maart-15 juli) rietzones (streefbeeld moeras- en rietoever) uitrasteren op 5 m afstand.
	Wanneer begrazing start in het broedseizoen, dan eerst kijken of er nesten op de grond aanwezig zijn. Het nest 5 m rondom uitrasteren.
Periode	Jaarrond

G. Ecologisch werkprotocol – onderhoud verhardingen	
<i>Werkzaamheden vallend onder dit protocol</i>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Onderhoud van wegen, parkeerterreinen, verharde depots en bedrijventerreinen</i> – <i>Reparaties aan asfalt en bestrating</i> – <i>Gladheidbestrijding</i>
Algemene maatregelen (gelden voor het gehele gebied)	
<i>De algemene maatregelen gelden voor het hele gebied, dus ook waar geen beschermde soorten voorkomen (algemene zorgplicht Wet Natuurbescherming).</i>	
Vorbereiding	De onderhoudsmedewerkers worden in een instructiebijeenkomst op de hoogte gebracht van de gewenste werkwijze volgens de gedragscode. Voorafgaand aan de werkzaamheden moet altijd een visuele inspectie plaats vinden.
Werkwijze algemeen	Er wordt gewerkt tijdens de daglichtperiode (m.u.v. gladheidbestrijding), zodat verstoring van de omgeving door verlichting voorkomen wordt.
	Insporing (> 5 cm) en beschadigingen aan de omgeving wordt voorkomen.
	Er wordt gebruik gemaakt van de bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen.
Periode uitvoering	Jaarrond
Soortspecifieke maatregelen (waar beschermde soorten voorkomen)	
<i>De soortspecifieke maatregelen worden toegelicht door een ecooloog tijdens een instructiebijeenkomst. De onderhoudsmedewerkers hebben op de tablet een kaart met locaties met beschermde soorten en voeren zelf voorafgaand aan de werkzaamheden een visuele inspectie uit. Bij twijfel wordt een ecooloog geraadpleegd. Nieuwe verblijfplaatsen worden gemeld aan de ecooloog.</i>	
Vogels (alle vogels zijn beschermd)	Bij constatering van in gebruik zijnde nesten (ook buiten het broedseizoen) worden deze zo min mogelijk verstoord en minimaal 5 m afstand gehouden.
Beschermde zoogdieren (Bever-, dassen, otterburchten of –oeverholen)	Werkzaamheden binnen de 20 m van een bewoonde bever-, das- of otterburcht of oeverhol worden zoveel mogelijk uitgevoerd buiten de kraamperiode (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december) en altijd in overleg met een ecooloog.
Beschermde reptielen en amfibieën	In de periode dat de dieren actief zijn (globaal 1 april-15 september) de werkomgeving dagelijks controleren op aanwezige dieren. Deze worden verdreven zonder de dieren te beschadigen. 5 meter afstand houden van broeihopen (ringslang)
Beschermde planten	Beschadiging van deze groeiplaatsen wordt vermeden. In gebieden met beschermde zoutgevoelige planten wordt geen zout gebruikt voor gladheidbestrijding.

H. Ecologisch werkprotocol – zorgvuldig handelen bij het vangen van muskus- en beverratten

Werkzaamheden vallend onder dit protocol

- *Het betreden van terreinen door bevoegde personen en hun metgezellen ter bestrijding van muskusratten en beverratten (te voet, met een quad, boot of ander voer/vaartuig)*
- *Het uitzetten, legen of controleren van vallen en doden van muskus- en beverratten*

Verwijzing naar protocol

Vanuit de Unie van waterschappen is een ecologisch werkprotocol uitgewerkt waarmee de muskus- en beverrattenbeheerders van Waterschap Rivierenland mee werken. Ook de beheerders van Rivierenland die binnen Rijn en IJssel werken volgen dit werkprotocol, zie: ECOLOGISCH WERKPROTOCOL MUSKUS- EN BEVERRATBESTRIJDING BIJ DE GEDRAGSCODE WET NATUURBESCHERMING VOOR WATERSCHAPPEN, ONDERDEEL SOORTBESCHERMING, BESTENDIG BEHEER EN ONDERHOUD(<https://www.wrij.nl/thema/kennis-informatie/waterthema'-0/waterveiligheid/muskusratten/>)

4.3 Toezicht op de uitvoering

Het waterschap heeft de wettelijke (eind)verantwoordelijkheid voor het zorgvuldig uitvoeren van het beheer en onderhoud op haar eigendommen. Daarom is het belangrijk te controleren of het onderhoud aantoonbaar zorgvuldig wordt uitgevoerd. Dit kan op 2 manieren:

- Directievoeren/Toezicht houden op basis van een opdracht.
- Handhaven op basis van de wet.

In deze paragraaf is alleen het toezicht houden uitgewerkt, omdat handhaven onder het bevoegd gezag (provincie) valt.

Voor de eigen dienst is de werkopdracht bepalend. Voor derden (aannemers/vergunninghouders) geldt de overeenkomst/bestek als basis voor het toezicht houden.

Aandachtspunten bij het houden van toezicht door de uitvoerder:

- Vanuit de overeenkomst/werkopdracht bepalen met de specialist: wat zijn de kritische punten?
- Kritische punten bespreken met de opdrachtnemer/personen die het onderhoud verrichten (bv. startoverleg en eindbespreking).
- Formeel bijwonen van bepaalde werkzaamheden via een stop- of bijwoonpunt.
- Steekproefsgewijs toezicht houden: door middel van onaangekondigde veldbezoeken de uitvoeringswijze controleren.

Wat te doen indien er (mogelijk) niet zorgvuldig wordt gehandeld?

- Situatie afstemmen met een collega en/of het bedrijfsbureau: kloppen de bevindingen?
- Contact opnemen met contactpersoon van de uitvoerende partij: overleg en waarschuwing.
- Contact opnemen met de werknemer en/of leidinggevende indien het een eigen werknemer betreft: overleg en waarschuwing.
- Boete opleggen aan de uitvoerende partij: conform de bepalingen uit het bestek.

Indien nodig, wordt de zaak overgedragen aan het bevoegd gezag: bijvoorbeeld aan de handhaver van de provincie.

4.4 Omgang met invasieve exoten

Het is verboden invasieve exoten te verspreiden en te verplaatsen. Tegelijkertijd dienen deze planten en dieren vanwege hun invasieve status bestreden te worden. In het onderhoudshandboek wordt per soort beschreven hoe we omgaan met exoten. Globaal geldt voorlopig de volgende aanpak:

1. Aangetroffen invasieve exoten melden via de app.
2. Maaien en/of schonen op plaatsen met invasieve planten in overleg met het bedrijfsbureau.
3. Na werken met exoten de machine volledig schoonmaken (verwijderen plantenresten) voordat naar een ander gebied/terrein gereden wordt.

4.5 Doorgeven beschermde soorten

Voor elk werkprotocol geldt dat aangetroffen nieuwe rust- en verblijfplaatsen of groeiplaatsen van beschermde soorten dienen te worden geregistreerd en gemeld. De medewerker stuurt een mail naar de ecoloog waarbij vermeld wordt waar en wanneer de soort of verblijfplaats is waargenomen. Indien mogelijk wordt een foto toegevoegd.

4.6 Wijzigingen ecologische werkprotocollen

Indien er aanpassingen gewenst zijn in een werkprotocol, verzamelt de uitvoerder de aanpassingen en sluit deze voorstellen kort met de Beleidsmedewerker onderhoud, Opdrachtgever onderhoud en de ecooloog. Deze beslissen samen of wijzigingen doorgevoerd worden.

Bijlage 1 Verschillen ten opzichte van de vorige gedragscode (veldgids)

Deze handleiding is anders dan de Veldgids beheer en onderhoud, omdat sinds 1 januari 2017 de Flora- en faunawet is vervangen door de Wet natuurbescherming. Verschillen zijn:

- Er zijn nieuwe lijsten met beschermde soorten (o.a. veel verschillen t.a.v. beschermde planten).
- Nieuw toegevoegd: aanpak invasieve exoten: dieren en planten van de Europese lijst.
- Onderscheid in verbodsbepalingen tussen Europees beschermde soorten en Nationaal beschermde soorten.
- Provincies bepalen welke soorten vrijgesteld worden (zie bijlage 3).

Sinds 1 februari 2019 geldt er ook een nieuwe gedragscode voor de waterschappen. Verschillen ten opzichte van de oude gedragscode zijn:

- De nieuwe code richt zich alleen op bestendig beheer en onderhoud.
- De gedragscode is uitgebreid met een werkprotocol over het voorkomen van schade aan waterstaatswerken door muskus- en beverratten¹.
- Op basis van de gedragscode moeten werkzaamheden worden uitgewerkt in een Ecologisch werkprotocol.
- De nieuwe gedragscode biedt een zogenoemde “habitatbenadering”: een alternatieve aanpak van het schonen en baggeren van sloten, waardoor het arbeidsintensieve en weinig doelmatige “voorlopen en nalopen” minder vaak nodig is.
- Er geldt met name een zorgvuldige aanpak op plaatsen waar beschermde soorten daadwerkelijk leven.
- In deze gedragscode is de algemene zorgplicht niet meer opgenomen. De algemene zorgplicht is en blijft wel van toepassing voor alle handelingen van waterschappen. De zorgplicht geldt voor alle in het wild levende en van nature in Nederland thuishorende dieren en planten, dus ook de niet juridisch beschermde soorten. In de ecologische werkprotocollen van deze handleiding staan algemene werkwijzen die altijd gelden. Door deze te volgen wordt voldaan aan de algemene zorgplicht.

---

¹ Het werkprotocol over het voorkomen van schade door muskus- en beverratten heeft alleen betrekking op handelingen die mogelijk leiden tot een overtreding van de artikelen 3.1, 3.5, en 3.10 van de Wet natuurbescherming. Het werkprotocol geldt niet als een vrijstelling voor het vangen en doden van de dieren zelf.

Bijlage 2 Specificatie soortbescherming

Voor onderhoudswerkzaamheden vormen de in onderstaand tekstkader genoemde verbodsbepalingen een belangrijk aandachtspunt.

Het is verboden....

- *Beschermden dieren te doden of vangen.*
- *Nesten, voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van beschermde dieren te beschadigen, te vernielen of weg te nemen.*
- *Eieren van vogels en Europese beschermde amfibieën en reptielen te rapen, te vernielen of te bezitten.*
- *Vogels en Europees beschermde dieren te verstoren.*
- *Beschermden planten te plukken, verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.*

Er zit een gradatie in beschermingsgraad:

- Europees beschermde soorten zijn het zwaarst beschermd.
- Nationaal beschermde dieren zijn minder zwaar beschermd (deze mogen bijvoorbeeld verstoord worden).

Voor bepaalde beschermde soorten geldt tevens de provinciale vrijstelling voor het uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden. De vrijgestelde soorten zijn opgenomen in bijlage 3, Beschermde soorten. Voor de vrijgestelde soorten is bij beheer en onderhoud alleen de zorgplicht van toepassing.

Bijlage 3 Beschermd soorten

In het kader van de Wet natuurbescherming zijn verschillende soorten beschermd die kunnen voorkomen binnen WRIJ. De volledige lijst met beschermde soorten staat in de gedragscode van de Unie: <https://www.uvw.nl/publicatie/gedragscode-wet-natuurbescherming-voor-waterschappen-2019/>

Vogelrichtlijnsoorten

Alle in Nederland van nature voorkomende vogelsoorten zijn beschermd.

Habitatrichtlijnsoorten

Europese lijst met beschermde soorten; allen beschermd in Nederland.

Andere soorten

Soorten door Nederland aangewezen als beschermde soorten. Een deel hiervan is vrijgesteld vanuit de gedragscode en onze provincies. Dit zijn de volgende soorten:

Zoogdieren
Aardmuis
Bosmuis
Bunzing
Dwergmuis
Dwergspitsmuis
Egel
Gewone bosspitsmuis
Haas
Hermelijn
Huisspitsmuis
Konijn
Ondergrondse woelmuis
Ree
Rosse woelmuis
Tweekleurig bosspitsmuis
Veldmuis
Vos
Wezel
Woelrat

Amfibieën
Bastaardkikker
Bruine kikker
Middelste groene kikker
Meerkikker
Gewone pad
Kleine watersalamander

Voor deze soorten geldt de algemene zorgplicht.

Bijlage 4 Werk-/Afwijkingenformulier

Algemene gegevens:

Medewerker: .....

Datum werkzaamheden: .....

Exacte locatie werkzaamheden: .....

.....

Onderhoud betreft protocol (letter omcirkelen):

- a. Maaien van wateren incl. onderhoudspaden
- b. Maaien van bermen, dijken en gazons
- c. Baggeren en herstellen van wateren
- d. Snoeien en dunnen van opgaande beplanting
- e. Onderhoud waterkeringen, duikers en herprofilering van droge oevers en kaden
- f. Begrazen
- g. Onderhoud verhardingen.
- h. Zorgvuldig handelen bij het vangen van muskus- en beverratten

Toelichting reden afwijken en exacte omschrijving van werkzaamheden en machine:

.....

.....

Reden van onderhoud (omcirkelen):

- Doelmatig peilbeheer in standhouden
- Bestrijding ongewenste soorten
- Om calamiteiten in de waterhuishouding op te lossen
- Overig.....

Voor uitvoering heb ik overlegd met (naam toevoegen):

- Teamleider .....
- Uitvoerder .....
- Gebiedskenner .....
- Medewerker waterkeringen .....
- Specialist onderhoud .....
- Ecoloog .....
- Hydroloog .....

Vul bijzonderheden in (zoals waarnemingen van nesten, kikkers, padden, vissen, bijzonder planten, exoten), wat heb je er mee gedaan, zijn ze beschadigd, verwond, gedood enz.):

.....

.....

De uitvoerder zorgt dat dit formulier bij het bedrijfsbureau ingediend wordt.

Bijlage 5. Opvang van (gewonde) vogels en zoogdieren en omgang dode dieren

Volgens de Wet natuurbescherming mogen we geen beschermde inheemse diersoorten bij ons houden; hieronder vallen ook de dode dieren.

Wij werken als volgt:

Medewerkers van ons waterschap mogen aangetroffen dode beschermde vissen, vogels en klein wild (zoals hazen, konijnen) die op eigendom van het waterschap liggen, vervoeren naar een destructiedepot.

In het verleden is dit zo afgesproken met Dienst Regelingen. Hierdoor hadden wij geen ontheffing nodig. Deze werkwijze wordt afgestemd met het bevoegd gezag.

Een uitzondering op deze regel zijn gewonde of dode reeën, dassen en vossen. Deze moeten we melden bij de politie via nummer 0900-8844 of rechtstreeks bij de WBE (Wildbeheereenheid). Zij zorgen ervoor dat een BOA (Bijzonder Opsporings Ambtenaar) of wildbeheerder in de regio zo snel mogelijk het gewonde dier verzorgt of verlost uit zijn lijden en het dier meeneemt.

Bij overige gewonde soorten kan de dierenambulance gebeld worden.